

TILTAK MOT KANADAGULLRIS

Av Wiktorja Kaczmarek-Derda (NIBIO) og Inger Sundheim Fløistad (NIBIO, FAGUS-rådgiver)

Kanadagullris (*Solidago canadensis*) er en flerårig høy staude som formerer seg med frø og krypende underjordiske jordstengler. Plantene kan bli opp til 1,5 meter høy. Jordstenglene har sterk vekst og spiller en viktig rolle i å danne tette bestander, og etablerer også lett nye planter hvis de følger med ved flytting av vekstmasser. Det har blitt dokumentert at overjordiske plantedeler, og til og med løse blader kan slå røtter. Men det er ikke avklart om disse delene er i stand til å danne nye planter. Stengelen til kanadagullris er hårete med avlange og lansettforma blader. Blomsterstanden er greinet og pyramideformet med blomsterkurver på oversiden. I spiringsåret utvikler arten kun en rosett, og deretter utvikles blomster vanligvis andre eller tredje året etter spiring. Men når planten vokser frem fra jordstengler kan de blomstre samme året. En enkelt blomsterstand kan produsere opp til 10 000 frø.

Frøene har et sveveapparat og spres derfor effektivt med vind. Kanadagullris er lett gjenkjennelig når de står blomstrende på sensommeren (Fig 1).

Kanadagullris etablerer seg gjerne på næringsrik skrotemark, for eksempel avfallsplasser, skogkanter, langs vei- og jernbaneskrånninger. Arten utvikler seg fortrinnsvis i åpent forstyrret terreng, særlig der det ikke slås, eller der det slås sent på året. I områder der den får lov å stå i fred lenge, danner den etter hvert store bestander ved hjelp av underjordiske jordstengler. På slike steder hindrer kanadagullris etablering og vekst av mindre konkurransesterke arter.

Figur 1. Kanadagullris kan bli 1,5 meter høye og danner tette bestander og spre seg utover store områder. Foto: Inger Sundheim Fløistad, NIBIO

Kanadagullris har sin naturlige utbredelse i Nord-Amerika. I likhet med mange andre plantearter som nå er problematiske ble arten introdusert til Europa og Norge som prydblant. Arten har vært dyrket i mange norske hager siden 1700-tallet. Den ble første gang dokumentert som forvillet i 1893. Arten er i dag naturalisert mange steder i Norge med hovedutbredelse i kystnære områder fra Østfold til Agder. Kanadagullris er risikovurdert til å utgjøre svært høy økologisk risiko på grunn av stort invasjonspotensial og store negative økologiske effekter for naturmangfoldet i Norge. Forskrift om fremmede organismer har forbud mot innførsel, utsetting og spredning av kanadagullris.

Kjempegullris (*Solidago gigantea*) er en forvekslingsart. I motsetning til kanadagullris har arten begrenset invasjonspotensialet og lav økologisk risiko for naturmangfoldet i Norge. Kjempegullris er hovedsakelig i spredning i sørøst Norge. Arten kan gjenkjennes ved at den mangler behåring på stengelen og kan bli over 2 meter. Kanadagullris er også nært beslektet med vår hjemlige gullris (*Solidago virgaurea*), men de ligner ikke på hverandre i utseende.

Strategi

Når det planlegges tiltak mot uønskede fremmede plantearter er det hensiktsmessig å være bevisst på hva en ønsker å oppnå med tiltaket og prioritere innsatsen ut fra det. På den måten kan en velge metoder som er tilpasset formålet, enten det er å unngå videre spredning fra en forekomst eller å fjerne forekomsten fullstendig. Voksestedets karakter, for eksempel begrensninger på bruk av plantevernmidler nær vann og sårbare naturtyper, og hvilke ressurser som er tilgjengelige, vil være med å avgjøre hvilke metoder som bør velges og hvilke mål som kan være realistiske.

Kartlegging

Før oppstart av tiltak mot kanadagullris er det nyttig å vite omfanget av forekomsten, eller hvor mange forekomster som finnes innenfor området der tiltak skal gjennomføres. Hvis det er en etablert forekomst så er det grunn til å tro at det er mye frø på bakken som vil spire når tiltak iverksettes og det kommer lys til bakken. Svært mange observasjoner av arten er allerede registrert på nettstedet www.artsobservasjoner.no, og nye funn bør registreres her.

Informasjon

Kanadagullris er fortsatt en populær plante i norske hager. Frøene er svært spiredyktig, lette og spres vanligvis med vind eller ved at frø setter seg fast i utstyr eller folk som ferdes i området (Fig 2). Jordstenglene vokser rett under jordoverflaten og kan lett bli løsrevet og etablerer seg lett på nye voksesteder. Kanadagullris kan derfor spres til nye vokseplasser gjennom menneskelige handlinger som hageutkast og flytting av jordmasser. Kunnskapsspredning om arten og betydningen av frø- og jordstengelspredningen kan bidra til økt forståelse for tiltakene som gjennomføres, og tiltak som er nødvendig for å forebygge videre spredning.

Figur 2. Kanadagullris har en pyramideformet gul blomsterstand som hver kan produsere opp til 10 000 frø. Foto: Erling Fløistad, NIBIO

Valg av metodikk

Når formålet er å hindre at forekomsten spres videre

Siden kanadagullris produserer store mengder frø er et hovedmål med alle tiltak å unngå at plantene utvikler frø slik at frøbanken økes (Fig 3). Gjentatt lavest mulig nedkapping med grastrimmer eller annet klipperedskap er effektivt for å hindre spredning av større forekomster. Siden arten er flerårig vil tiltaket ikke hindre gjenvekst. Men gjentatt nedkapping før blomstring og frømodning vil hindre videre spredning, og kan gradvis føre til at en forekomst forsvinner. Hvis plantene er i blomstring ved nedkapping, kan de utvikle spiredyktige frø også etter nedkapping, og slikt plantemateriale bør derfor samles sammen på en tjukk geotekstil for tørking/kompostering på en slik måte at en unngår spredning av frø.

Når formålet er å utrydde forekomsten

Mekaniske metoder er effektive for bekjempelsen av kanadagullris. Arten har grunt rotsystem, så små og nyetablerte

forekomster kan lett **lukkes**. Planter som ikke har begynt å blomstre kan bli liggende for tørking/kompostering, men ingen plantedeler kan komme i kontakt med jord.

Mekanisk **nedkapping** med grastrimmer eller annet klipperedskap er effektivt tiltak for større forekomster. Nedkapping bør skje før blomstring. På Østlandet bør nedkapping derfor skje innen utgangen av juni, men dette vil variere med lokalklimatiske forhold. Ved å kappe ned mot bakken i slutten av juni, gis annen vegetasjon mulighet til å ta over før de underjordiske jordstenglene har mobilisert nye konkurransedyktige skudd. Noe mindre effektivt er det å slå kanadagullris tidligere i juni, mens slått på ettersommeren er lite effektivt eller fremmer ytterligere spredning. På det tidspunktet har jordstenglene bygd opp et lager av opplagsnæring gjennom sesongen og planten tåler nedkapping godt (Fig 4). Avkapp uten blomster kan bli liggende for tørking/kompostering, men unngå kontakt med både jord og vann, da utvikler plantene røtter og etablerer seg på nytt.

Figur 3. Siden hver blomsterstand kan produsere tusenvis av frø, er det viktig å sette inn tiltak før frømodning. Foto: Inger Sundheim Floistad, NIBIO

Kjemiske tiltak bør i størst mulig grad unngås, men kan være aktuelt hvis for eksempel forekomsten er stor eller vanskelig tilgjengelig for annen metodikk. Sprøyting er bare effektivt på små planter og bør derfor brukes tidlig i vekstsesongen eller på gjenveksten etter nedkapping. Valg av preparat må tilpasses godkjent bruksområde på preparatets etikett. På arealer som er offentlige tilgjengelige begrenses bruken også av §21 i Forskrift om plantevern (se **Fagus fakta 02/2020 om plantevernmidler i grøntanlegg**). På mange arealer vil derfor glyfosat være eneste godkjente middel. Les etiketten på det aktuelle preparatet og følg bruksveiledningen.

Oppfølging

Det bør føres journal over gjennomførte tiltak, både for å holde oversikt over hva som er gjort, og for å lære av egne erfaringer. Denne bør som et minimum inneholde tetthet og omfang av bestanden, dato for gjennomført tiltak, hvilket tiltak som er gjennomført og evaluering etter gjennomført tiltak. Egne registreringer av forekomstens status før tiltak settes i gang gjør det lettere å følge med på om tiltakene har effekt. Når tiltak igangsettes det viktig å unngå at bestanden på nytt kommer i blomstring og frøutvikling. Oppfølging gjennom sesongen er derfor viktig.

Forebygg ny spredning

Frø av kanadagullris kan lett sette seg fast i skotøy, maskiner og annet utstyr. Vær oppmerksom på dette ved arbeid i eller nær forekomster. Sørg for renhold av utstyr etter arbeidet.

Hvis mulig bør en unngå å flytte jord som er infisert med kanadagullris. La ikke invaderende plantearter komme i blomst i nærheten av jorddeponi.

Figur 4. Nedkapping sent på sommeren har lite effekt og kan også bidra til ytterligere spredning siden jordstenglene på det tidspunktet har bygd opp opplagsnæring og tåler nedkapping godt. Foto: Wiktoria Kaczmarek-Derda